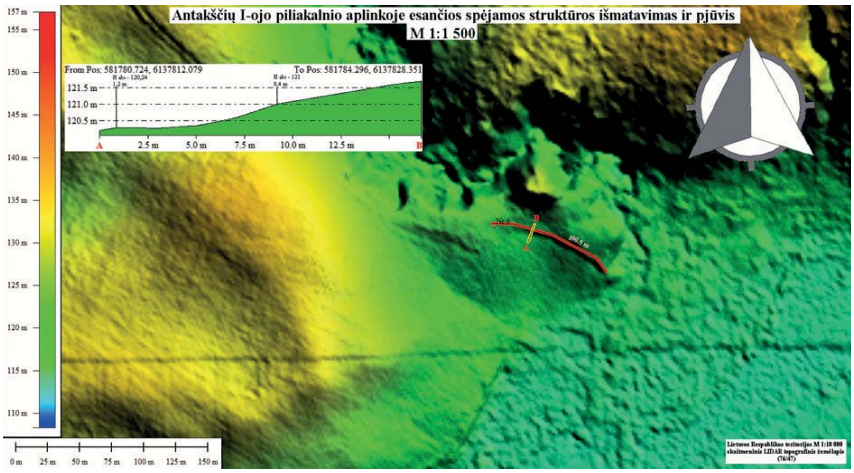

6 pav. Antakščių piliakalnio I aplinkoje esančios spėjamos struktūros išmatavimai ir pjūvis. M. Daubaro brėž.

Fig. 6. The dimensions and cross-section of the suspected structure in the vicinity of Antakščiai hillfort I

rustic pottery (Fig. 4:4) were discovered. A sunken structure of unclear origin found in test pit 6 (Fig. 5.) can be interpreted in three ways: 1. Part of storage or rubbish pit; 2. Part of the hillfort's or the settlement's defence system (Fig. 6.); 3. A naturally formed slope that existed at some time on the edge of the settlement's territory.

Mantas Daubaras

Bakainių piliakalnio kompleksas

Krekenavos regioninio parko užsakymu 2011 m. UAB „Rekreacinė statyba" parengė Bakainių piliakalnio komplekso (UK 23741) tvarkymo bei pritaikymo turizmui projektą. 2012 m. įgyvendinant projektą numatytų žemės judinimo darbų vietose buvo atlikti detalieji archeologiniai tyrimai.

Bakainių piliakalnis, dar vadinamas Pilimi (Kėdainių r., Surviliškio sen.), įrengtas Liaudos upelio kairiajame krante esančiame plačiame aukštumos kyšulyje. Tame pačiame kyšulyje įrengti ir tam pačiam kompleksui skiriami priešpilis ir papilys (1 pav.). Piliakalnis įrengtas komplekso V dalyje. Jis labai nuplautas Liaudos, išlikęs tik trikampis aikštelės fragmentas, pailgas PR–ŠV kryptimi, 10 m ilgio, 8 m pločio PR krašte, 1,5 m žemesne ŠV dalimi. Šlaitai statūs, 19 m aukščio. Jo R pusėje buvęs 30 m ilgio, 4,5 m aukščio, 23 m pločio pylimas leidžiasi į priešpilį.

Priešpilio aikštelė trapecinė, orientuota ŠV–PR kryptimi, 55 (ŠR) – 80 (PV)x57 (PR) – 63 (ŠV) m dydžio, kiek aukštesniu PR kraštu, kur supiltas 57 m ilgio, 8 m aukščio, 30 m pločio pylimas, kurio P gale yra įvažiavimas į priešpilį. Aikštelės P krašte yra 7 m pločio, 3 m gylio kito buvusio įvažiavimo į priešpilio aikštelę įduba. Šlaitai statūs, 12 m aukščio.

Į R nuo priešpilio yra papilys. Jo aikštelė trapecijos formos, pailga PV–ŠR kryptimi, 142

1 pav. Bakainių piliakalnio komplekso teritorijų planas: 1 – saugomos teritorijos riba; 2 – vizualinės apsaugos zonos pozonis; 3 – piliakalnis; 4 – priešpilis; 5 – priešpilio pylimas; 6 – papilys; 7 – papilio pylimas. M. Daubaro brėž.

Fig. 1. Plan of the Bakainiai hillfort complex: 1 – boundaries of the protected territory; 2 – visual protection subzone; 3 – hillfort; 4 – outwork; 5 – outwork bank; 6 – fortified settlement at its foot; 7 – settlement's bank

(ŠV) – 200 (PR)x63 (PV) – 90 (ŠR) m dydžio. Joje rasta žiestos keramikos. Aikštelės ŠR gale supiltas 5 m aukščio, 16 m pločio pylimas. Papilio P šlaite, 5–6 m žemiau aikštelės yra terasa, kuria greičiausiai ėjo kelias į papilį. Aikštelės PV kampe, ties įvažiavimu į priešpilio aikštelę supiltas kūgio formos 3 m aukščio, 20 m ilgio, 11 m pločio pylimas – greičiausiai gynybinio vartų bokšto vieta. 200 m į PV nuo piliakalnio yra II tūkst. I pusės senkapis.

Piliakalnis ir abu papiliai apardyti XX a. arimų (2 pav.), Š šlaitas nuplautas Liaudos. Pirmojo papilio aikštelė ir PR šlaitas bei piliakalnio aikštelė ir PR pylimas dirvonuoja, kita dalis apaugusi lapuočiais. 1841 m. piliakalnį kasinėjo generolas Vladimiras Siversas (1790–1862), 1898 m. – A. E. Malmgrenas, tačiau radinių neaptiko, jų tyrimų vietos nėra žinomos (*LPA*, t. I, p. 354–357; *netikslus piliakalnio aprašymas šiame tekste patikslintas – redaktoriaus pastaba*). XX a. pradžioje Bakainių piliakalnį žvalgė L. Kšivickis, kurio manymu, čia stovėjusi Ei-

2 pav. Bakainių antrojo papilio teritorijos vaizdas 1968 m. iš PR. A. Merkevičiaus nuotr. LIIR, 20628.

Fig. 2. View of the Bakainiai second fortified settlement in 1968, as seen from the SE

3 pav. Bakainių piliakalnio komplekso 2012 m. tyrinėjimų situacijos planas: 1 – tirtos vietos; 2 – saugomos teritorijos riba; 3 – vizualinės apsaugos zonos pozonis. M. Daubaro brėž.

Fig. 3. Situation plan of the 2012 excavations at the Bakainiai hillfort complex: 1 – excavated areas; 2 – boundaries of the protected territory; 3 – visual protection subzone

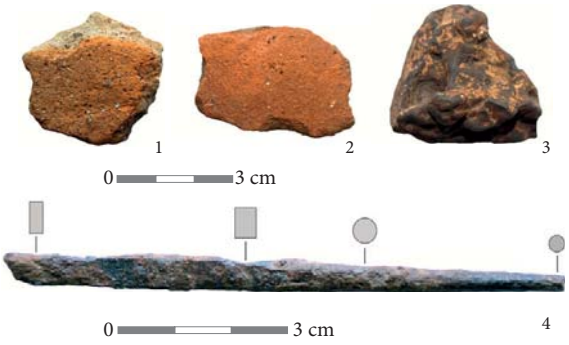

4 pav. Radiniai (1–2 – keramika; 3 – gargažė; 4 – yla): 1 – perkasa 3; 2–4 – perkasa 6. M. Daubaro nuotr.

Fig. 4. Finds (1–2 – pottery; 3 – clinker; 4 – an awl): 1 – trench 3; 2–4 – trench 6

gintų pilis, 1372 m. sudeginta kryžiuočių. L. Kšivickio nuomone, Bakainių piliakalnyje galėjo būti Hermano iš Vartbergės minima Sasų pilis (*Sasen*) (*1372 m. Hermano iš Vartbergės kronikoje minima tik taip vadinama žemė – redaktoriaus pastaba*). Taip pat minima, jog XVIII a. pradžioje piliakalnį buvo sustiprinę ir parengę gynybai švedų kariniai daliniai (Bakainiai, *Lietuviškoji enciklopedija,* Kaunas, 1934, t. II, p. 273). 1968 m. piliakalnį žvalgė A. Tautavičiaus vadovaujama LII ekspedicija. Bakainių piliakalnis datuojamas II tūkst. pradžia – XIV a.

Surviliškio kaime nuo pat gimimo (1939 m.) gyvenanti buvusi istorijos mokytoja Regina Leskauskienė pasakojo, kad, pasak legendų, piliakalnis yra supiltas buvusio mūšio vietoje, kuriame žuvo karo vadas, o žmonės kepurėmis ant jo kapo sunešė ir supylė kalną.

Detaliųjų archeologinių tyrimų metu Bakainių piliakalnio su papiliais teritorijoje planuojamų žemės judinimo darbų vietose buvo ištirtas 128 m^2 plotas (9 perkasos ir vienas šurfas) (3 pav.).

Perkasoje 3 velėnoje buvo aptiktas lipdytinės I tūkst. – II tūkst. pradžia datuojamos keramikos fragmentas, kuris turi būti siejamas su tiesioginiu piliakalnio ar jo priešpilių panaudojimu, apgyvendinimu (4:1 pav.). Perkasos 5 įžemyje išryškėjo XX a. arimų apardyta įgilinta 1,4x0,8x0,26 m dydžio *struktūra 1* taisyklingu pusapvaliu dugnu (5–6 pav.) – ūkinė ar atliekų duobė, kurioje surasti 4 gyvūnų kaulų fragmentai ir vienas lipdytos I tūkst. – II tūkst. pradžia datuojamos keramikos fragmentas. Kitoje perkasos dalyje įžemyje fiksuota dar viena įgilinta 80x50x30 cm dydžio *struktūra 2* su taisyklingos pusapvalės formos dugnu (7 pav.). Ji greičiausiai turėtų būti siejama su vienokios ar kitokios paskirties statiniais, o ne laikoma ūkine ar atliekų duobe. Perkasoje 6 fiksuota gerai išlikusi 1,53x0,88x0,54 m dydžio *struktūra 3*, kuri per 45 cm buvo įgilinta į įžemį (8–9 pav.). Ji turi būti laikoma ūkine ar atliekų duobe. Duobėje aptikta apžiestos keramikos, datuojamos ne ankstesniu nei X–XI a. laikotarpiu, fragmentas (4:2 pav.), bei geležinės ylos dalis (4:3 pav.), 12 molio tinko gabaliukų, gargažė (4:4 pav.), du lipdytinės I tūkst. – II tūkst. pradžia datuojamos keramikos fragmentai, dvi kiaulės ar šerno apa-

5 pav. Perkasos 5 planas. M. Daubaro brėž.
Fig. 5. A plan of trench 5

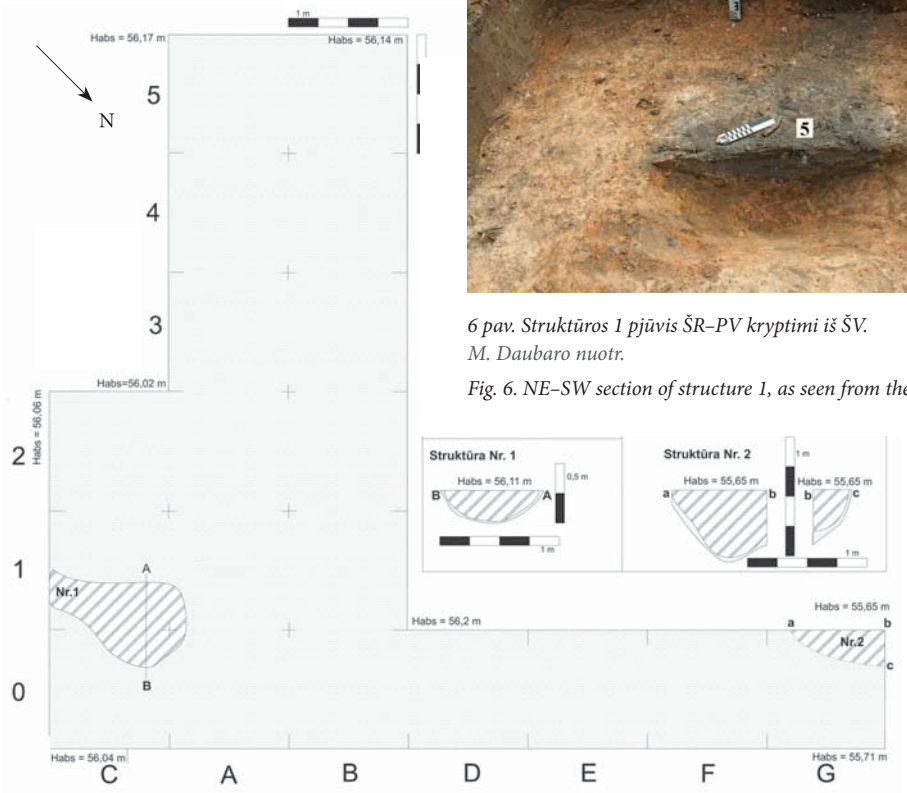

6 pav. Struktūros 1 pjūvis ŠR–PV kryptimi iš ŠV. M. Daubaro nuotr.
Fig. 6. NE–SW section of structure 1, as seen from the NW

7 pav. Struktūra 2 iš ŠR. M. Daubaro nuotr.
Fig. 7. Structure 2 as seen from the NE

tinio žandikaulio dalys, po vieną kiaulės ar šerno blauzdikaulio bei šlaunikaulio diafizę, 8 įvairaus dydžio ilgųjų kaulų fragmentai (greičiausiai tos pačios kiaulės ar šerno) (10 pav.) ir vienas krūminis kiaulės ar šerno dantis. Surasti radiniai leidžia pažvelgti į priešpilio teritorijoje vykusį gyvenimą per amatų, ūkio, mitybos prizmę. Ūkinės duobės užpilde atskiri sluoksniai neišsiskyrė, tad reikia manyti, kad ji buvo užpildyta per trumpą laiką, o jos viršuje surastas keramikos fragmentas leidžia teigti, jog duobė su visais joje buvusiais radiniais buvo naudojama neilgai ir ne anksčiau nei X–XI a.

Perkasoje 7 aptiktas iš nedidelių lauko rieduliukų (10x7x5, 14x10x9, 15x15x10, 24x 23x19 cm ir panašiai) sudėtas akmenų grindinys (11 pav.), greičiausiai skirtas pirmojo priešpilio pylimo sutvirtinimui. Grindinys buvo tarp 5–40 cm storio, perkasos V dalyje stipriai suiręs, storėjantis R pusės link (12 pav.). Tarp akmenų, sudarančių grindinį kv. 3B, buvo surastas XIV a. būdingas žalvarinis žiedas su praplatintu ir pastorintu priekiu, imituojančiu pynimo ornamentą (13:1 pav.). Akmenų grindinys buvo sukrautas ant storėjančio link R pusės 5–30 cm storio tamsiai pilko priesmėlio kultūrinio

8 pav. Perkasos 6 planas. M. Daubaro brėž.
Fig. 8. A plan of trench 6

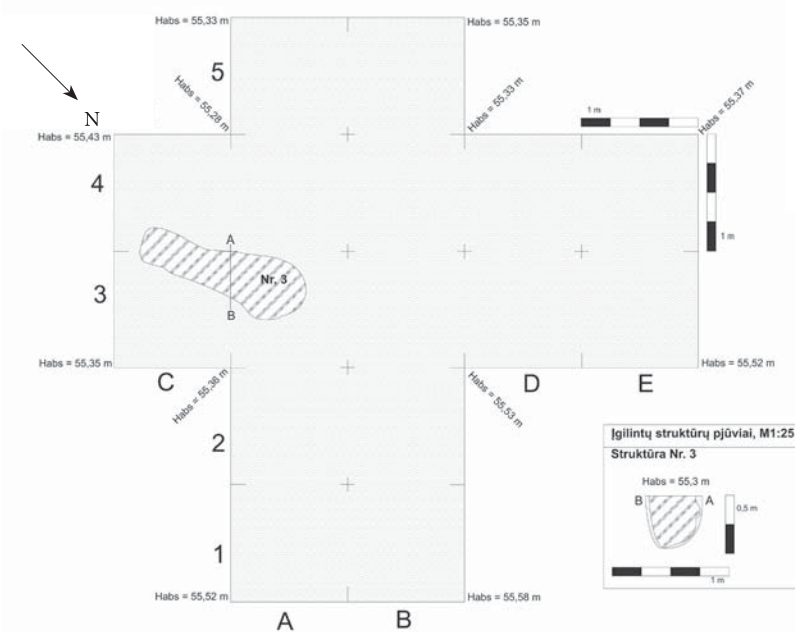

sluoksnio, kuriame kv. 4B rastas nedidelis žemo cilindro formos molinis verpstukas, datuojamas X–XIV a. (13:2 pav.). Perkasoje aptiktos struktūros dėl šių radinių gali būti datuojamos iki XIV a. (po akmenų grindiniu esantis kultūrinis sluoksnis) ir XIV a., kai stiprinant priešpilio pylimą toje vietoje buvo sukrautas akmenų grindinys.

Piliakalnio aikštelėje tirtoje perkasoje 9 archeologinių radinių ar struktūrų neaptikta. Galbūt tikrasis piliakalnis yra dabar vadinamo pirmojo papilio teritorijoje, nes jos forma yra gana taisyklingai keturkampė, o Š ir P šlaitai yra neabejotinai statinti. Perkasose 1, 2, 4, 8 bei šurfe 1 archeologinių radinių, struktūrų ar archeologiškai vertingo sluoksnio neaptikta.

Bakainių piliakalnio kompleksas labai apnaikintas XX a. čia vykdytos ūkinės veiklos. Tyrimų metu surinkti duomenys leidžia nežymiai patikslinti jo chronologiją: priešpilio teritorijos R dalyje jau tikrai buvo gyvenama X–XIV a., o XIV a. priešpilio pylimas buvo sustiprintas akmenų grindiniu (14 pav.). Vėlesniu laikotarpiu datuojamų struktūrų ar radinių neaptikta, tad tenka priimti hipotezę, jog netrukus po XIV a. žmonių veikla priešpilio teritorijoje nunyko. Papilio teritorijoje aptiktos struktūros leidžia spėti, kad bent jau jos pakraščiais I tūkst. – II tūkst. pradžioje stovėjo vienokios ar kitokios paskirties statiniai, nes didžioji dalis čia aptiktų radinių yra datuojama šiuo laiko-

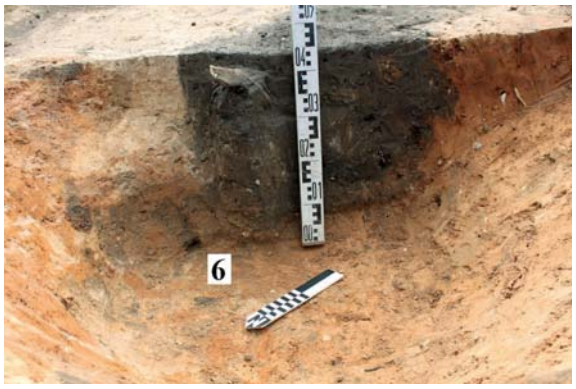

9 pav. Struktūros 3 pjūvis ŠR–PV kryptimi iš ŠV.
M. Daubaro nuotr.

Fig. 9. NE–SW section of structure 3, as seen from the NW

11 pav. Akmenų grindinys perkasoje 7 iš P.
M. Daubaro nuotr.

Fig. 11. Stone paving in trench 7, as seen from the S

10 pav. Gyvūnų ilgųjų kaulų fragmentai iš perkasos 6.
M. Daubaro nuotr.

Fig. 10. Fragments of animal long bones from trench 6

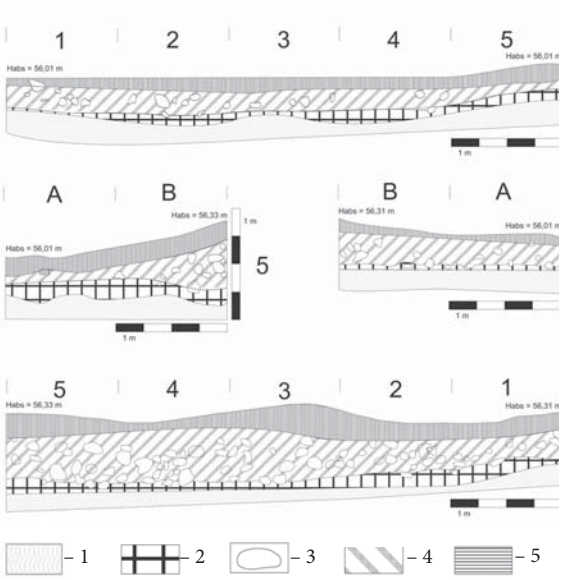

12 pav. Perkasos 7 sienelių profiliai: 1 – velėna; 2 – tamsiai pilkas priemolis; 3 – akmenys; 4 – kultūrinis sluoksnis; 5 – įžemis. M. Daubaro brėž.

Fig. 12. Wall profiles in trench 7: 1 – sward; 2 – dark grey loam; 3 – stones; 4 – cultural layer; 5 – sterile soil

13 pav. Radiniai iš perkasos 7: 1 – žalvarinis žiedas; 2 – molinis verpstukas. M. Daubaro nuotr.

Fig. 13. Finds from trench 7: 1 – the bronze ring, 2 – the clay spindle whorl

14 pav. Bakainių piliakalnio topografinės aplinkos planas su priešpilio pjūviu. M. Daubaro brėž.

Fig. 14. A plan of the topographic environment of Bakainiai hillfort with a cross-section of the outwork

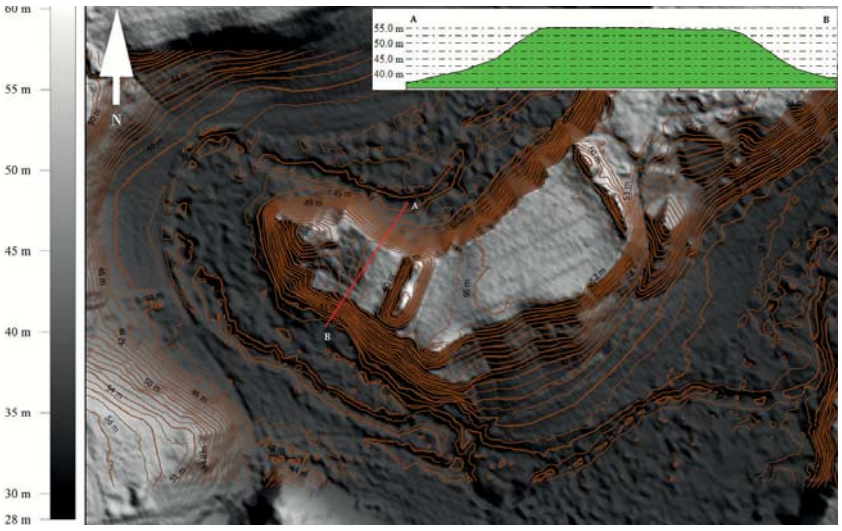

tarpiu. Perkasoje 6 aptikta ne anksčiau nei X–XI a. naudota ūkinė duobė puikiai siejasi su pirmojo papilio teritorijoje po akmenų grindiniu aptikto kultūrinio sluoksnio chronologija (t. y. X–XIV a.) ir leidžia teigti, kad tiek pirmasis, tiek antrasis papiliai buvo apgyventi ir pradėti naudoti jau nuo X–XI a., o pirmojo papilio teritorija buvo apleista neilgai trukus po XIV a. Jeigu šis datavimas yra patikimas, tada stebina sąlyginai trumpas piliakalnio komplekso naudojimas, atsižvelgiant į tai, kad siekiant jį įtvirtinti buvo atlikti didelio masto žemės įtvirtinimų formavimo darbai. Tyrimų metu surasti radiniai atiduoti į KėKM.

The Bakainiai hillfort complex

In 2012, a total of 128 m^2 (9 trenches and 1 test pit) (Fig. 3) was excavated in the Bakainiai hillfort complex, which consists of a hillfort, an outwork, and a fortified settlement at the hillfort's foot (Figs. 1, 14). The complex was badly damaged through working the land in the 20th century (Fig. 2). During the excavation, three sunken structures (two of them storage or rubbish pits and one connected with a structure's sunken construction) (Figs. 5–9) and 14th-century stone paving (Figs. 11–12) with a bronze ring with a widened and thickened bezel and an imitation braid (Fig. 13:1) were found. The paving had been laid on a 10th–14th-century cultural layer, which contained an intact clay spindle whorl (Fig. 13:2). Only one of the five discovered potsherds (Fig. 4:1–2) can be dated to no earlier than the 10th–11th century while the rest of the sherds can be dated to only a very broad 1st–2nd millennium period. Various-sized pieces of clay daub, pig / boar and other animal bones and bone fragments (Fig. 10), iron clinker (Fig. 4:4), and an iron awl (Fig. 4:3) were collected in the sunken structures.

Mantas Daubaras

Imbarės piliakalnio kompleksas

Salantų regioninio parko direkcijos užsakymu 2011 m. UAB „Aketonas" parengė Imbarės piliakalnio su priešpiliu ir papėdės gyvenviete (UK 27082) (Kretingos r., Imbarės sen.) tvarkymo bei pritaikymo turizmui projektą. Įgyvendinant projektą numatyta komplekso teritorijoje įrenginėjant turizmo reikmėms skirtą infrastruktūrą (laiptus į piliakalnį, pėsčiųjų takus, atokvėpio aikšteles, suolus, lankytojų srautus nukreipiančius ženklus, tiltelį, lauko tualetą) vykdyti žemės judinimo darbus, visame komplekse atlikti kirtimus formuojant kraštovaizdį.

Imbarės piliakalnis, vadinamas Pilale, įrengtas Salanto upės kairiajame krante, santakoje su Pilsupiu esančiame aukštumos kyšulyje. Aikštelė beveik trikampio formos, orientuota Š–P kryptimi, 20 m ilgio, 35 m pločio, ŠR apjuosta 1,5 m aukščio, 10 m pločio pylimu. Š aikštelės krašte pylimas – 19 m pločio. Jo išorinis 1,8 m aukščio šlaitas leidžiasi į priešpilį. Jis netaisyklingo keturkampio formos, pailgas Š–P kryptimi, 56 m ilgio, 35 m pločio P bei 40 m pločio Š kryptimi, irgi apjuostas pylimu (išskyrus PR kraštą, kur jis nuslinkęs), kuris aukščiausias Š krašte (4,5 m aukščio, 25 m pločio). ŠR pusėje pylimo išorinis 7,5 m aukščio šlaitas leidžiasi į 10 m pločio, 2 m gylio griovį, už kurio buvo supiltas antras 7 m pločio pylimas ir iškastas griovys (suardyti). Už jų, toliau į ŠR supiltas 30 cm aukščio, 3 m pločio trečias pylimas, už kurio iškastas 3 m pločio, 30 cm gylio trečias griovys. Priešpilio pylimo R šlaite yra 3 m pločio įvažiavimas į aikštelę – išplatintas senasis įvažiavimas. Vartai buvo aikštelės R